

Nordisk kystfiskeri i det nye århundrede?

Christensen, Anne-Sofie; Hovgaard, G.; Karlsson, G.R.; Rova, C.

Publication date:
2005

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Christensen, A.-S., Hovgaard, G., Karlsson, G. R., & Rova, C. (2005). *Nordisk kystfiskeri i det nye århundrede?*. Paper præsenteret ved Dåd eller Død? , Grenå.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Nordisk kystfiskeri i det nye århundrede?

Af Anne-Sofie Christensen
Gestur Hovgaard
Geir Runar Karlsson
Carl Rova

Foto: Hans Christian Jacobsen

Nordisk kystfiskeri i det nye århundrede?

1. Introduktion

Kystfiskeriet i de nordiske lande er i disse år udsat for store forandringer i erhvervets biologiske, struktur- og forvaltningsmæssige vilkår. Kystfiskerne må til stadighed tilpasse sig ændringer i rammevilkårene i form af ressourcereguleringer, områdelukninger og et væld af tekniske foranstaltninger. Dette gør, at ophugninger og faldende indtægter hører til hverdagen for kystfiskerne. Dette sker på trods af, at reguleringerne i rammevilkårene principielt har til formål at styre fiskernes adfærd mod en både biologisk og økonomisk bæredygtig udnyttelse af havets ressourcer.

Kystfiskeriet i hele Norden kan betragtes som et erhverv i krise – i forskellige grader og på forskellige måder. Dette rammer naturligvis også de lokalsamfund, hvor kystfiskeriet er en væsentlig del af det økonomiske og sociale fundament. Her falder befolkningstallene, og økonomisk stagnation synes efterhånden at være et permanent livsvilkår.

Der er både mange forskelle og mange ligheder mellem de nordiske lande – også når man sætter fokus på kystfiskeriet. Norden betragtes ofte udadtil som værende relativt sammenhængende forfatningsmæssigt i forholdet mellem stat, civilsamfund og markedskræfter. I den samfundsvidenskabelige litteratur snakker man om de 'nordiske velfærdsdemokratier' eller den 'nordiske blandingsøkonomi'. Dette billede af en gruppe relativt homogene lande bliver i en vis grad bekræftet, når man sammenligner processerne vedrørende fiskeripolitikken i Norden. Et markant fællestræk er drejningen mod mere markedsvenlige reguleringsregimer, som fokuserer relativt stærkt på lønsomhed, effektivitet og finansiel soliditet frem for f.eks. geografisk diversitet. Imidlertid er dette billede, som vi skal se, ikke uden undtagelser og nuancer. Der er f.eks. store forskelle på, hvordan de nordiske lande forvalter deres fiskeressourcer, og hvilken socioøkonomisk betydning (kyst-)fiskeriet har for de enkelte lande. Og ikke mindst er der strukturforskelle i fartøjstyper og -størrelser samt fangstmetoder og målarter.

Der er stor forskel på, hvilken rolle fiskeriet – og kystfiskeriet – spiller i de respektive nordiske lande. I de tre lande, som er medlemmer af EU - Finland, Sverige og Danmark - er fiskeriet et relativt lille erhverv; både hvad angår den økonomiske afhængighed og antallet af ansatte i såvel den primære sektor som følgeindustriene. Fiskeriet udgør mindre end 1 % af bruttonationalproduktet i disse lande. Dette betyder dog ikke, at fiskeriet ikke er vigtigt for disse lande. Fiskeriet – og måske i særdeleshed kystfiskeriet – er geografisk placeret i periferien af samfundet, hvor der kun i begrænset omfang er industri, som ikke er relateret til fiskeriet. Afhængigheden af fiskeriet i disse områder kan derfor være ganske høj.

I modsætning til den østlige del af Norden er fiskeriet for Island, Færøerne og Kyst-Norge en ganske betydningsfuld del af disse landes/regioners samlede økonomi. På Færøerne udgør fisk langt over 90% af landets eksport, og fiskeriet står for rundt regnet 40% af bruttonationalproduktet. På Island kommer ca. 8-10% bruttonationalproduktet

fra fiskerisektoren og omkring 40% af vare- og tjeneste eksporten. Fiskeriets produkter udgør 5% af eksportværdien i Norge i 2003.

Kystfiskeriet har dog også en del til fælles på tværs af landegrænserne: Kystfiskeriet ses som en vigtig del af landenes kultur og historie. Fælles er det også, at kystfiskeri ofte ses som en livsstil, hvor man følger naturen og dens luner og leverer dagsfrisk fisk til medborgerne. Kystfiskeriet har endvidere ry for at have væsentlige miljø- og brugermæssige fortrin, som blandt andet ligger i dets anvendelse af passive eller skånsomme redskaber, der har mindre brændstofforbrug og discard.

Denne tekst har altså til formål at skabe et overblik over kystfiskeriet i de nordiske lande; Hvad er kystfiskeri i de forskellige lande? Hvordan forvaltes (kyst-)fiskeriet? Hvor er kystfiskeriet på vej hen, hvis man ser på strømningerne i den politiske debat? Afslutningsvis vil vi sætte fokus på de forhold, der synes værd at overveje, hvis man ønsker et nordisk kystfiskeri i fremtiden.

2. Hvad er kystfiskeri?

Den, der ernærer sig som kystfisker, er sikkert ikke i tvivl om, hvad hans profession er. Men begrebet 'kystfisker' er ved nærmere eftersyn ikke nogen entydig kategori. Definitionerne udspringer af politiske sammenhænge i de enkelte lande, men kan også til en vis grad bære præg af landets traditioner inden for fiskeri. Der er store forskelle mellem de nordiske lande i, hvad der betegnes som kystfiskeri. Landene anvender forskellige målestokke for, hvad der definerer kystfiskeri – fartøjslængde, længde af fangstrejser, geografisk placering af fiskeriet, målarter, fiskernes indkomst etc. Fælles er dog, at alle landene – med undtagelse af Norge – ikke har nogen fast definition. Fælles er også, at kystfiskeriet oplever sig som værende under pres fra det havgående fiskeri og/eller fra miljøhensyn til f.eks. sæler og skarve.

Sverige bruger forskellige definitioner alt efter sammenhængen: I EU-regi bruges fartøjslængden (med en øvre grænse på 12 meter) som indikator. Andre gange defineres kystfiskeri i Sverige som et geografisk begrænset fiskeri, hvor der max. er 24 timer mellem landingerne, og hvor der landes i fartøjets hjemsted. Denne definition forstærker altså den regionale forankring i kystfiskeriet, men ser helt bort fra fartøjsstørrelser.

Finland bruger også en øvre fartøjslængde, som også er på 12 meter. Til denne definition kommer yderligere et krav om, at fiskeriet foregår nær kysten og i skærgården. Kystfiskeri i Finland foregår primært med net og ruser, hvor de vigtigste arter er aborre, helt (sik), sandart (gös), sild (strömning) og laks. Både i Sverige og Finland er der mange bierhvervsfiskere blandt kystfiskerne.

I Danmark arbejdes der med en definition af kystfiskeri, som lyder: 'Til kystflåden regnes fartøjer under 16 meter med (fremadrettet) max. 10% fangstrejser på over 24 timer og en omsætning over 230.000 DKK. Hummerfartøjer, der opfylder disse kriterier hører til kystfiskerflåden, men reguleres sammen med øvrige hummerfiskeri'. Denne definition stammer fra Arbejdsgruppe for det Kystnære Fiskeri i forbindelse med udarbejdelsen af den kommende kystfiskerordning. I Danmark har man altså valgt at definere kystfiskeriet ud fra tre variabler: Fartøjets længde som den primære bestemmelse, men dertil kommer også længde af de kommende fangstrejser samt en

minimums indkomst for fiskerne. Sidstnævnte forhold er indsat med henblik på at sikre, at det er fiskere, som lever af fiskeriet, der kommer til at indgå i ordningen.

Norge adskiller sig især fra de andre lande ved, at en kystfiskebåd kan være op til 28 meter lang. Kystfiskeri (herunder også fjordfiskeri) betegnes som fiskeri indenfor kontinentalsoklen med passive eller konventionelle redskaber dvs. garn, line, snelle (juksa/håndlinie). De vigtigste målarter er torsk, kuller og sej. Selv om gruppen af fjord- og kystfartøjer strækker sig helt op til 28 meter, domineres gruppen af fartøjer, der er under 15 meter. Fjord- og kystfiskere udgør stadig en betydelig andel af det norske fiskeri og fordeler sig langs hele den norske kyst, men dog primært i de nordligste amter (fylker): Nordland, Troms og Finnmark. En markant udvikling gennem de seneste 15 år er, at en stadig større andel af de største fartøjer i denne gruppe er indregistreret i Møre og Romsdal og tilgrænsende områder. Dette betyder, at fiskerettigheder flyttes længere sydpå i landet.

Mens de andre lande definerer et fartøj til kystfiskeri ud fra fartøjsslængde, så defineres det på Færøerne med grundlag i bruttoregister-ton (BRT), hvor en kystbåd er en båd op til 110 BRT. Denne inddeling er opdelt i grupper: Over og under 15 BRT. Antallet af registrerede både under 15 BRT er steget kraftigt de seneste år, hvoraf langt den største del er bierhvervsfiskere. Kun omkring 10% i denne kategori er fuldtidsfiskere. Dertil kommer, at en kystbåd fisker med passive redskaber, dvs. langline og snelle (juksamaskin), Kystbådene fisker primært torsk og kuller. Kystbådene under 15 BRT har typisk fangstområde indenfor 6 mil, hvor varigheden af fangstrejserne er under et døgn. Selv om antallet af kystbåde er steget de seneste år, så tenderer antallet af fuldtidsbeskæftigede kystfiskere at falde. Kystfiskeri må dog stadig betragtes som et betydningsfuldt erhverv på Færøerne og har stærke lokale traditioner.

Generelt kan man hævde at kystfiskeriet i de nordiske lande domineres af mindre fartøjer, hvoraf de fleste benytter sig af passiv redskabsteknologi. Det faktum at en betydelig andel af disse fartøjer er under 15 meter peger på det forhold, at fartøjerne kun er lidt kapitaliseret og stort set kun fysisk egnede til at fiske nær ved land. Det hævdes ofte, at den udstrakte brug af passiv redskabsteknologi gør kystfiskere mere venlige overfor naturen.

3. Om fiskeriforvaltningerne

Lad os se på hovedlinierne i (kyst-)fiskeriforvaltningen på tværs af de nordiske lande. Fælles for fiskeriforvaltningen er, at staten spiller en relativ stærk rolle i fiskeriforvaltningen. Staten er – i den nationale del af fiskeriforvaltningen – den endelige beslutningstager, dog deltager brugergrupper og i særdeleshed fiskerionisationerne i rådgivende organer for forvaltningen. Danmark, Sverige og Finland indgår, som medlemmer af EU, i den fælles fiskeripolitik, som har en styrende effekt på de nationale reguleringssystemer og reguleringsindgreb. Den primære opgave for de nationale fiskeriforvaltninger er at fordele kvoterne mellem fiskerne.

I skrivende stund, forvaltes kystfiskeriet i Danmark på samme måde som det øvrige demersale fiskeri, nemlig ved at kvoterne fordeles løbende i rationer (fra uge til månedsrationer). Disse bliver fordelt på baggrund af fartøjsslængde løstrevet fra mandskabsmæssige, demografiske og økonomiske parametre. Der findes dog et par

mindre undtagelser fra dette system: Siden 1995 har det været muligt for Østersøfiskerne at få årsmængde på torsk. Og strandfiskere af en given længde, har mulighed for at rykke en længdekategori op i fordelingsystemet. I Danmark arbejdes der dog pt. på en måske kommende kystfiskerordning. En sådan ordning ville give kystfiskerne en mængde fisk (tunge og torsk) at fordele mellem sig i løbet af året. Arbejdsgruppen for det Kystnære Fiskeri, som består af fiskere, spiller en central rolle i udarbejdelsen af denne måske kommende ordning.

I Sverige og Finland finder man, at kystfiskeriet domineres af mindre fartøjer, som ofte bedriver kombinationsfiskeri. Kystfiskeriet betragtes derfor ikke bare som en typisk økonomisk aktivitet med også som en kulturel og historisk aktivitet med betydning for bevaring af vigtige traditioner. Dette har betydning for forvaltningen af fiskeriet, som i disse lande bærer præg af mere brugerinddragelse i beslutningsprocesserne end i de øvrige lande. I Sverige benyttes stort set redskabsreguleringer, områdereguleringer med lukninger og sæsonrestriktioner som reguleringsredskaber. I tillæg benyttes et system af licenser og fartøjstilladelser som et system for at regulere adgangen til kommercielt fiske. På et mere overordnet niveau har kystfiskeri i Sverige altid været, og er fremdeles, et centraliseret system, hvor staten har den endelige beslutningsmyndighed. I Finland kan en finde den noget specielle rammebetingelse, at kystfisket i stor udstrækning foregår i farvand, som er i privat eje. Dette betyder med andre ord, at kystfarvand er privat ejendom og derfor forvaltes af private. Det er også værd at bemærke, at fiskeriforvaltningen i Sverige og Finland har sammenhæng med anden naturforvaltning, da sælbestanden i de indre dele af Østersøen er et betydelig problem for mange kystfiskere pga. ødelæggelse af redskaber.

På Island er ressourcerne overordnet set blevet privatiseret gennem et ITQ system. Dette har blandt andet medført, at der i princippet ikke skelnes mellem kystfiskeri og havfiskeri, fordi disse fisker med basis i de samme kvoter. Dog skelnes der indenfor reguleringsmæssigt mellem fartøjer over og under 15 GRT. Indenfor begge grupper findes fartøjer, som anvendes til fiskeri i de kystnæreområder. Endvidere har kystbådene fået en særlig bygdeordning, som kører i sit eget system.

For Norge er den norsk-atlantiske torsk økonomisk set den vigtigste fisk. Man indførte derfor allerede i 1990 en privatisering af kystfisket efter torsk nord for 62°. Fordelingen af torsk, som er den mest værdifulde fisk i Norge, sker en gang om året. På dette møde deltager Fiskeridepartementet, Fiskeridirektoratet og forskellige organisationer. Af organisationerne er Norges Fiskarlag dominerende med 5 stemmer, og Norges Kystfiskarlag havde indtil 2004 kun møderet på dette møde. Fra 2004 har Norges Kystfiskarlag 1 stemme på mødet. Adgangsreguleringen var baseret på aktivitet i årene fra 1987 til 1989, og førte til en stærk nedgang i antallet af aktive fiskere omkring 1990. Adgangen førte i udgangspunktet til en skelnen mellem erhvervsfiskere og bierhvervsfiskere. Dette system er fortsat i drift, og der skal reguleres med gruppekvoter for mindre fartøjer og fartøjskvoter for længere fartøjer over 15 meter.

På Færøerne har man indført et alternativ til de mere ITQ-orienterede systemer, som man finder i Norge og på Island. Det færøske fiskeri reguleres via et havdagesystem, hvor først hver gruppe og siden hver enkelt båd indenfor de enkelte grupper tildeles et vist antal fiskedage til et givet fiskeri. Det samlede antal fiskedage fastlægges af

lagtinget en gang årligt, baseret på anbefaling fra dels et videnskabeligt udvalg, og dels et erhvervssammensat udvalg. Foruden tildelingen af fiskedage reguleres fiskeriet hovedsaglig gennem lukning af specificerede fangstområder i kortere eller længere perioder. Den færøske fiskerilov fastlåser fordelingen mellem fartøjsgrupperne således, at trawlere ikke kan fiske indenfor de 12 sømil og lineskibe over de 110 BRT ikke kan fiske indenfor 6 sømil. Systemet har en indbygget omsættelighed; det er tilladt at sælge fisketilladelser helt eller delvist, men - i princippet - kun inden for den pågældende gruppe, som tilladelsen omfatter. Det er heller ikke tilladt permanent at sælge fisketilladelser mellem krog og trawlfiskeri. Det færøske forvaltningssystem har de senere år fået betydelig international opmærksomhed, som et alternativ til ITQ-systemet. Dette skyldes, at systemet antages at besidde høj grad af legitimitet blandt fiskerne; at udsmidning af fisk er ikke et problem, hvilket igen giver grundlag for bedre biologisk rådgivning.

Fælles for Norge, Færøerne og Island er det, at de private rettigheder er helt centrale for fiskeriforvaltningen. Tilsyneladende er det sådan, at jo større økonomisk betydning fiskeriet har for samfundet, jo mere har myndighederne valgt at satse på markedet som reguleringsprincip i selve fiskeriet.

Der er ingen af de nordiske lande, som praktiserer fri adgang til kommercielt fiskeri. I alle de nordiske landene er adgangen til erhvervsfiskeri reguleret gennem licenssystemer, som enten hænger sammen med fartøjer eller individer. Fælles er det, at landene favoriserer egne statsborgere. Det er således vanskeligt – og i praksis ofte umuligt – som udlænding at erhverve sig en licens i et af de nordiske lande.

4. Fiskernes organisering

Der er stor forskel på fiskernes egen organisering i de nordiske lande – både i forhold til opbygningen af fiskeriforeningerne og foreningernes indflydelse/rolle i beslutningssystemet. Et fællestræk er dog, at alle landene har en form for faglig organisering, der agerer på deres vegne på den fiskeripolitiske scene. Endvidere er fiskeriorganisationerne alle steder integreret i den offentlige beslutningsstruktur – omend i forskellig grad. I Norge og på Island er kystfiskerne organiseret i deres egen forening, selv om de fleste kystfiskere i Norge er tilsluttet Norges Fiskarlag, som er den centrale fiskeriforening i Norge

Færøerne, Finland, Sverige og Danmark ligner hinanden i den måde, fiskerne er organiseret på. I de fire lande har fiskerne én central forening, der fungerer som paraplyorganisation for lokale fiskeriforeninger. I Sverige er det Sveriges Fiskares Riksförbund, i Danmark Danmarks Fiskeriforening, på Færøerne Meginfelag Útróðrarmanna og i Finland, Suomen Ammattikalastajaliitto eller Finlands Yrkesfiskarförbund på svensk. Kystfiskerne har ofte en vis repræsentation via den lokale fiskeriforening. Bådene og deres besætninger er typisk medlemmer i den samme organisation (typisk er bådene ejet af et eller flere medlemmer af besætningen). Moderorganisationen er politisk uafhængig og repræsenterer fiskerne i formelle og politiske sammenhænge. Foreningerne behandler de fiskerifaglige spørgsmål på vegne af alle landets erhvervsfiskere med henblik på at varetage alle erhvervsfiskeres arbejdsmæssige, økonomiske og sociale forhold gennem en tæt kontakt med de forskellige offentlige instanser. En anden vigtig opgave for foreningerne er at skabe

forudsætninger for et effektivt samarbejde mellem fiskerne. Disse organisationers opgaver bliver til stadighed mere internationaliseret.

På Færøerne oplever man, at det er vanskeligt at få folk til at deltage i foreningsarbejdet. Endvidere oplever flere af landene, at dele af flåden ikke er medlemmer overhovedet. Foreningernes økonomiske midler er også ofte begrænsede. Landenes interne heterogenitet med hensyn til størrelsen af bådene, sammensætninger i fangstredskaber samt eventuelt hvilke fangstområder, der udnyttes af hvilke grupper og redskaber, giver grundlag for mange potentielle konflikter, som hovedorganisationerne kan have vanskeligt ved at styre.

Generelt må man derfor sige, at fiskerne – og i særdeleshed kystfiskerne – er svagt organiserede i disse lande.

De fleste fiskere i Norge er organiseret i Norges Fiskarlag, men i 90'erne udskilte der sig en gruppering, Norges Kystfiskarlag. Denne deling kom som følge af intern uenighed i Norges Fiskarlag om fordelingen af kvoter mellem fjord- og kystfartøjer og de større havgående fartøjer. Norges Fiskarlag kendetegnes ved, at organisationen skal repræsentere stort set alle undergrupper i norsk fiskeri, som spænder fra åbne udækkede fartøjer på 3-4 meter til havgående fartøjer som er længere end 100 meter. Eventuelle konflikter mellem grupperne flyttes således ned i organisationerne. Dette har i længere tid skabt en spænding i organisationen, hvor en af konsekvenserne har været etableringen af Norges Kystfiskarlag.

I det islandske forvaltningssystem findes to grene; 1) et helhedssystem for alle fiskefartøjer over 15GRT, 2) et system for både mindre end 15GRT. Indenfor begge systemer findes både og fiskefartøjer, som anvendes til fiskeri i de kystnære områder. Fiskefartøjsejere på Island er derfor opdelt i to foreninger; Landssamband útvegsmanna (LÍÚ) (Landsforeningen for islandske redere) og Landssamband smábátæigenda (Landsforeningen for ejere af småbåde). Landssamband Smábátæigara blev først stiftet i 1980'erne, men er en aktiv forening, som bl.a. har været en væsentlig drivkraft i udviklingen af den internationale kystfiskerorganisation 'World Forum of Fish Workers and Fish Harvesters'. Disse foreninger er ikke en institutionaliseret del af forvaltningsprocessen som i de øvrige nordiske lande. De fungerer primært som lobbyorganisationer overfor forvaltningen. Fiskerne som er ansatte er i tre fagforeninger.

5. Kystfiskeriet... hvorhen?

Som det fremgår af appendikset nedenfor, er der ikke nogen af de nordiske lande, der har formuleret en eksplicit kystfiskeri-politik. Det debatteres dog i disse år rundt omkring i Norden, hvad man skal stille op med kystfiskeriet. Dette afsnit er et forsøg på at give en idé om, i hvilken retning debatten går i de forskellige lande. Udfaldet af debatterne er dog ikke til at spå om.

Som tidligere nævnt, arbejdes der på en mulig kommende kystfiskerordning i Danmark. Den skal gå ud på at reservere en del af kvoterne på torsk og tunge til kystfiskerne. Denne ordning har allerede inden dens måske kommende tilblivelse haft en omtumlet skæbne: I januar 2002 tilbød man første gang de danske kystfiskere en frivillig

kystfiskerordning – ikke mange fiskere tog dog imod tilbuddet, der alligevel kørte i et par år. Sidste år tog man så initiativ til en ordning på tunger og torsk, som indtil videre er udsat til starten af 2006.

Den svenske regering og Fiskeriverket har udtrykt tanker om, at lokal og regional forvaltning i højere grad skal anvendes, og at fiskeriets repræsentanter dermed skal have en øget indflydelse på udnyttelsen af ressourcen. Det svenske kystfiskeri er heterogent i forhold til målarter, redskaber og så videre. Denne variationsrigdom indebærer, at der ikke findes nogen ideel forvaltningsform for alle kystfisker – det må tilpasses fra tilfælde til tilfælde. Fiskeriverket har derfor fået til opgave at lede og samordne mindst 5 pilotprojekter, der skal have til hensigt at fremme lokal/regional forvaltning af fiskeriet. Endelig har regeringen også opfordret Fiskeriverket til at udnytte sine muligheder for at udvikle nye metoder til fordeling de kvoterede fisk.

Selvom den færøske regering ikke har en klart defineret kystfiskerpolitik, har kystfiskeriet betydelig politisk opmærksomhed og indflydelse, set i forhold til de andre nordiske lande. Som tidligere nævnt, så er mange af kystfiskernes rettigheder fastlagt i den nuværende fiskerilov, bl.a. baseret på dette fiskeris historiske rettigheder. Erhvervet har ønsker om at udvikle dets særlige fortrin, bl.a. igennem arbejdet i den internationale kystfiskerforening.

Selvom Norge ikke har formuleret en eksplicit kystfiskerpolitik, er det dog Norge, der kommer tættest på en sådan politik. Norge har defineret en zone langs kysten, hvor kystfiskeriet foregår. Dette må kun gøres med passive redskaber – med undtagelse af rejtrawlerne. Derfor bliver der pt. ikke debatteret nye ordninger for kystfiskeriet. Et scenario, som det kunne være interessant at pege på her, er imidlertid det forhold, at den norske regering i løbet af de sidste ti år i stigende grad har været positiv stemt over for brugen af markedsmekanismer med primært (og næsten eksklusivt) fokus på profitabiliteten af fiskeriet. Den eneste gruppe af fartøjer, der er gået frem i den periode, er fartøjerne mellem 20 og 28 meter, som af regeringen bliver opfattet som et økonomisk optimalt fiskeri. Hvorvidt denne politik nødvendigvis er den bedste for kystsamfundene er aldrig blevet forsøgt dokumenteret af de politiske myndigheder. Man kan pege på mange modsætninger mellem kapitaliseringen af større fartøjer og kystsamfundenes økonomiske, sociale og kulturelle interesser.

6. Nogle betragtninger på falderebet

I de nordiske lande er der et politisk udtrykt ønske om, at bevare eller ligefrem styrke kystfiskeriet i fremtiden, om end der er stor variation i styrken af debatten. Norge er i front med hensyn til at lade kystfiskeriet udvikle sig som et erhverv, men Færøerne og Danmark er lige i hælene. I Finland og Sverige skeler man mindre til, om kystfiskeriet består som erhverv eller som bierhverv. På Island har kystfiskeriet haft svære vilkår under kvotesystemet, og spørgsmålet er, om bygdekvoteerne vil understøtte fornyet fremgang.

I de nordiske lande – med Island som undtagelse – er der et politisk udtrykt ønske om at bevare eller ligefrem styrke kystfiskeriet i fremtiden. Norge er i front med hensyn til at lade kystfiskeriet udvikle sig som et erhverv, men Færøerne og Danmark er lige i

hælene. I Finland og Sverige tillægger man det mindre betydning, om kystfiskeriet består som erhverv eller som bierhverv.

Kystfiskeriets fremtid er klart knyttet til den politiske vilje til at skabe de nødvendige forudsætninger og rammer for et kystfiskeri i fremtiden. Tallene i appendikset viser klart, at der er tilbagegang i antallet af kystfiskerbåde på tværs af landene – med Færøerne som en undtagelse. Politikerne må spørge sig selv (og gerne andre): Hvad vil vi med vores fiskeri? Hvilken funktion eller rolle skal fiskeriet og kystfiskeriet have i vores samfund? Skal det give brød på bordet til få privatpersoner? Eller skal det bidrage til, at de små kystsamfund opretholdes? Det ensidige fokus på lønsomhed har trængt det politiske spørgsmål 'lønsomhed for hvem?' i baggrunden. Der er en klar tendens til at betragte begrebet om lønsomhed som en objektiv og entydig størrelse uden at se dette i en større samfundsmæssig kontekst.

Det kunne måske også være passende at overveje, hvem der skal tage ansvaret for udviklingen i fiskeriet. Skal fiskeriet selv på banen i højere grad i form af selvforvaltning eller medforvaltning? Eller skal politikerne kigge de nuværende systemer efter i sømmene? Ideen om at markedet vil løse fiskeriets forvaltningsmæssige problemer bliver i stigende grad udbredt. Denne idé breder sig/har især bredt sig blandt de økonomer, der ikke ser fiskeriet i en samfundsmæssig, social og historisk sammenhæng, og blandt de dele af fiskeriet, som enten øjner en nem vej væk fra fiskeriet eller som tænker stort for fremtiden.

Hvis man ikke træffer politiske beslutninger på vegne af kystfiskeriet, peger den tværnordiske tendens i retning af, at de fælles rettigheder bliver individuelle, hvilket generelt fører til færre, men større fartøjer med tungere redskaber.

Det skal nævnes, at fiskeriforvaltninger sjældent nyder bred legitimitet blandt fiskere. På Island og Færøerne og delvist i Norge har man fundet systemer, som i høj/nogen grad synes at stemme sammen med fiskernes forventninger til fiskeriet. Vanskeligere ser det ud i Danmark og Sverige, hvor det synes at være et gennemgående problem, at forvaltningen er ad-hoc løsninger, dvs. at de vilkår, som kystfiskerne arbejder under, ændres løbende i form af tekniske tilpasninger, kvotetilpasninger, miljøhensyn og andre udefrakommende krav. Kystfiskeriet kan have særlig svært ved at tilpasse sig disse ændringer, da fartøjerne er mindre mobile og derfor ikke altid er i stand til at imødekomme områdelukninger eller torskestop på nogenlunde rentabel vis. Dette er naturligvis med til at undergrave forvaltningens legitimitet i fiskernes øjne.

Med Norge som undtagelse kan man sige, at kystfiskerne er svagt organiserede i de nordiske lande; de har svært ved at finde fælles fodslag, at udtrykke fælles holdninger og skabe fælles initiativer over for såvel de politiske institutionelle systemer som det øvrige fiskeri. Men samtidig findes der en åbenhed overfor udfordringer, hvilket f.eks. de islandske og færøske kystfiskeres internationale arbejde peger imod.

De organisatoriske problematikker bliver naturligvis forstærket i de lande, hvor selve definitionen af kystfiskeriet står relativt åben. Det er trist at sige det, men i tider med mangel på fisk vil den enes fiskers fremvækst ske på bekostning af en andens – dette

gælder særligt for de fælles kvotebaserede systemer. Derfor kan det for fiskernes moderorganisationer være vanskeligt at gå ind i arbejdet for et fiskeri frem for et andet.

Derfor: Hvis kystfiskerne gerne vil frem som gruppe, må man erkende, at der er tale om 'nye tider': At det at være kystfisker i dag ikke alene er et spørgsmål om at holde fast i traditionelt forankrede rettigheder, men i meget høj grad også handler om:

- at udvikle en organisationsstruktur, der både har nationalt såvel som internationalt (og måske endda globalt) sigte.
- at kystfiskeriet måske i højere grad end hidtil skal kombineres med andre tiltag: f.eks. sportsfiskeri og turisme.
- at man inden for erhvervet skal tænke på rekrutteringen af unge, hvis kystfiskeriet skal have en fremtid. Der findes ikke tal for kystfiskerne alene, gennemsnitsalderen blandt fiskerne generelt i alle de nordiske lande er ganske høj.

Appendiks: Oversigt over kystfiskeriet i de nordiske lande

Danmark

- **Antal fiskerbåde:** 1997: 4581, 2000: 4.143, 2003: 3.580
- **Antal kystfiskerbåde:** 1997: 4.033, 2000: 3.592, 2003: 3.101.
- **Antal ansatte i fangstsektoren:** 2000: 4.611, 2002: 4.258
- **Vigtigste redskaber anvendt kystfiskere:** Garn, trawl og snurrevod.
- **Fiskernes gennemsnitsalder:** 1994: 47, 1999: 48, 2002: 50
- **Landingsværdis andel af BNP:** Omkring 0,3 % i 2004.
- **Stikord til forvaltningssystem i demersalt fiskeri:** Fælles europæisk fiskeripolitik (CFP). Ministeren har ansvaret for fordelingen af kvoter med råd fra 'Erhvervsfiskerudvalget'. Rådene bliver dog i reglen fulgt.
- **Definition af kystfiskeri:** Til kystflåden regnes fartøjer under 16 meter med (fremadrettet) max 10 % fangstrejser på over 24 timer og en omsætning over 230.000 DKK. Hummerfartøjer, der opfylder disse kriterier hører til kystfiskerflåden, men reguleres sammen med øvrige hummerfiskeri. [Fra Arbejdsgruppen for det Kystnære Fiskeri].
- **Er der defineret en kystfiskerpolitik?** Der skal forhandles ny kystfiskerordning inden indgangen til 2006.

Finland

- **Antal fiskefartøjer i alt:** 2000: 3.762, 2004: 3.494, 2005: 3.393
- **Antal fartøjer, der driver småskala fiskeri:** 2000: 3.476, 2004: 3.271, 2005: 3.198
- **Antal erhvervsfiskere:** 1999: 913, 2003: 712, 2004: 699, 2005: 722
- **Vigtigste redskaber anvendt kystfiskere:** net og ruser
- **Fiskernes gennemsnitsalder:** 1996: 47, 2000: 48, 2004: 49.
- **Andel af BNP:** mellem 0,05 og 0,1 %
- **Stikord til forvaltningssystem:** CFP. Det kystnære farvand privatejet. Forvaltningen af disse områder sker delvist på lokalt/regionalt niveau.
- **Definitioner af kystfiskeri:** Ingen formel definition, men kystfiskerbåde anses for at være de både, som er under 12 meter og fisker i de kystnæreområder samt skærgården.
- **Er der defineret en kystfiskerpolitik?** Nej, det forvaltes sammen med det øvrige fiskeri.

Færøerne

- **Antal fiskerbåde (både erhverv og bierhverv):** 1994: 1.304, 1998: 1.792, 2003: 2.317
- **Antal kystfiskerbåde (både erhverv og bierhverv):** 1994: 1.193, 1998: 1.683, 2003: 2.193
- **Antal fiskerbåde under 15 BT (primært bierhverv):** 1994: 1.092, 1998: 1.590, 2003: 2.101.
- **Vigtigste redskaber i kystfiskere:** Snella, langline og enkelte trawl
- **Fiskernes gennemsnitsalder:** Tendensen er stigende alder grundet lav rekruttering. Dog relativt højere end i de andre nordiske lande.
- **Andel af BNP:** Rundt regnet 40 %.

- **Forvaltningssystem for demersalt fiskeri:** Havnage-system med enkelte undtagelser (dybvandstrawlerne)
- **Definitioner af kystfiskeri:** Fartøjer op til 110 BT.
- **Er der defineret en kystfiskerpolitik?** Nej.

Island

- **Antal fiskerbåde:** 1998: 1609, 2000: 1545, 2002: 1518, 2004: 1455
- **Antal småbåde til og med 11 GRT:** 1998: 1159, 2000: 1111, 2002: 1093, 2004: 1082
- **Antal fiskere:** Ca. 5.000, hvoraf ca. 2.500-3000 driver fiskeri fra et fartøj mindre end 12 tons.
- **3 vigtigste redskaber anvendt af småbåde:** håndline, line og garn
- **Andel af BNP:** Ca. 8-10%
- **Stikord til managementsystem:** Et ITQ-system, TAC, kvoteandel, licensiering
- **Definitioner af kystfiskeri:** Ingen, men indenfor ITQ-systemet findes to grene; 1) et helhedssystem for alle både og andre fiskefartøjer større end 15 GRT, 2) et system for både under 15 GRT. Indenfor begge systemer findes fartøjer, som anvendes til fiskeri i de kystnæreområder.
- **Er der defineret en kystfiskerpolitik?** Nej, men der skelnes reguleringsmæssigt mellem både på over og under 15 GRT.

Norge

- **Antal fiskerbåde:** 1994: 15.206, 1998: 13.248, 2003: 9.934
- **Antal fiskere** (konesjonhavere): 2003: 2.670
- **Fiskernes median-alder:** 2000:50-59, 2003: 50-59
- **Vigtigste redskaber anvendt kystfiskere:** garn, håndline og line
- **Andel af eksportværdi:** 5,5 % i 2003 (26,2 mia. NKR).
- **Stikord til forvaltningssystem:** Korporativt, centraliseret, stærk styring mellem Norges Fiskarlag og Fiskeridepartementet.
- **Definitioner af kystfiskeri:** Fiskeri med konventionelle redskaber med fartøjer under 28 meter indenfor kontinentalsoklen.
- **Er der defineret en kystfiskerpolitik?** Nej, men der har været mange forsøg.

Sverige

- **Antal fiskerbåde** (erhverv + bierhverv): 1995: 2.742, 1999: 1.968, 2003: 1.715.
- **Antal kystfiskerbåde** (op til 12 meter): 2000: 1.592, 2003: 1.409.
- **Antal fiskere** (erhverv + bierhverv): 1995: 3287, 1999: 2880, 2003: 2765.
- **Fiskernes gennemsnitsalder:** 1995: 44, 1999: 48, 2003: 51
- **Andel af BNP:** Mindre end 1% af BNP.
- **Stikord til forvaltningssystem i demersalt fiskeri:** CFP. Fordelingen af kvoterne sker i Fiskeriverket (Fiskeriverkets bestyrelse består af ni personer, som repræsenterer Svenska Naturvårdsverket, forskere, detailhandlere, politikere, og to repræsentanter for Fiskeriverket) rådgiver ministeren, som gerne følger rådene.
- **Definition af kystfiskeri:** Der findes flere: 1) Fartøjer under 12 meter og 2) Et geografisk begrænset fiskeri med fangstretjer under 24 timer og med landinger i hjemhavnen. Denne definition indebærer selv fartøjer med en længde over 12

meter inkluderes men den geografiske og dermed regionale koblingen har forstærkes.

- **Er der defineret en kystfiskerpolitik?** Nej, men regeringen har en ambition om øget inddragelse af fiskerne i forvaltningen.